

Følgende artikel er velvilligt stillet til rådighed for Egnshistorisk forening af Arne Eskesen, født 1899 i Hvidbjerg v. Å plantørbolig som søn af klitplantør Hans Peter Eskesen, der var plantagens første bestyrer fra den 1. april 1892. Arne Eskesen forlod egnen i 1916. Efter en tid på de store have, det var i sejlskibenes tid, gennemgik Eskesen sin uddannelse på Polyteknisk læreanstalt, hvorefter han fik ansættelse ved Fanø navigationsskole, hvor han virkede til 1967. Fra 1975 har Eskesen hvert år gæstet egnen i nogle dage, og det har været en stor fornøjelse at slå følge med Eskesen gennem den nu snart 100 årige plantage. Og helt galt står det nu ikke til, når man - trods klimaskader nu og da - i et menneskes erindringstid kan opbygge en dejlig plantage som Hvidbjerg vesten Å.

E. T. Andersen,
Lodbjerg.

En sammen kogt ret

af spredte småtræk fra Hvidbjerg vesten Å i årene indtil 1916

Af Arne Eskesen

Dette skal være et brev til en god ven, som jeg skylder meget for mange gode stunder. Et brev, - dels fordi man har lov til at være spredt og tilfældig i et brev, og dels fordi det efterfølgende nok kommer til at rumme navne og personlige bemærkninger om mennesker, (eller deres efterkommere), som kunne blive stødt over, hvad jeg skriver - - - altså kort sagt: et brev for at løbe fra ansvaret!

Og spredt bliver det sikkert også - det giver sig på ingen måde ud for at være andet end et udpluk af det, der har haft betydning for os eller moret os i hine fjerne dage, da vi boede langt fra andre mennesker, uden telefon, uden radio eller lignende og med Thisted Amts Tidende som eneste nyhedsbringer fra den store verden, - altså nogle glimt fra egnen, som den tog sig ud fra Hvidbjerg v. Å plantørbolig.

Selv om det vel ikke kan have megen interesse, mener jeg det nødvendigt at sige lidt om plantørfamilien til indledning.

Min far, Hans Peter Eskesen, var født 6/9 1859. Hans forældre boede på Varde-egnen (Lyhne) og var vistnok husmandsfolk. (En farbror var Morten Eskesen). Far havde været elev på Askov højskole - vistnok et par gange og gennemgået et slags "udvidet" kursus; han var vinter-lærer et par år på Husby-egnen, og måske er det derved, han har lært min mor at kende og har fået lyst (og mulighed) for at blive klitplantør. Mor var født 11/9 1861. Hun hed Laura Karoline Marie Drewsen og døde i 1925.

Sådan som jeg kender mine forældre, var de meget forskellige. Mor var et stille gemyt og så vist mest de bedrøvelige sider af livet. Hun var lille, men det var utroligt, hvad hun kunne overkomme, og hun var umådelig dygtig som husmoder, både til det daglige arbejde i et hus

med 8 børn, en lille indtægt og datidens mangel på hjælpemidler i huset og til en utrolig mængde fine håndarbejder: Broderi, korssting, syning - alt! Far var livlig, måske mere udadvent, hvad flid angik stod han ikke tilbage for mor, og jeg antager, at denne flid lige så vel gjaldt hans arbejde i plantagen som arbejdet med jorden og de øvrige gøremål. Far var vistnok en velset gæst de fleste steder - de fleste, ja, for der var vistnok nogle mennesker, han havde stødt ved sin skarpe kritik, hvis han traf på slendrian eller smålighed - - - eller hvis der kom politik mellem ham og andre, for far var en meget ivrig venstremand, og det var mange steder ikke velset. - - - Det endte med skilsmisse i 1911, - mor rejste, og som følge deraf kender jeg egentlig lidt til hende. Jeg var den gang 11 år, og det er først på den tid, et barn begynder at kunne vurdere tingene selv.

Plantør Eskesen - (Fot. 18.11.1904)

Der var som sagt 8 børn, født i årene 1884-1899, og jeg var den yngste, (f. 31/12 1899) og med 6 år mellem min yngste bror og mig. Af denne flok lever den ældste endnu i USA (levede i hvert fald for et halv års tid siden), og to bor i Odense - og så altså æ skråbkåeg på Fanø.

Tjenestejorden var på 21 tdr. land foruden et par fenner (ved Madstedvejen og øst for Lejbak)

og Græsdal, hvor fårene kunne tøjres. Besætningen var i almindelighed 3 heste, 4 malkekøer + ungvæg, grise og høns. Hønsene var mors domæne, og indtægterne af dem var hendes lommepege, som næppe var rigelige. Desårsag var æg en sjælden spise. Efterhånden blev rævene så talrige og sultne, at hønsene ikke kunne gå løse som før. Det vestlige læbælte i haven blev så indhegnet til dem. Det gik godt et års tid eller så, men en nat havde rævene gravet sig igennem plankeværk og diget mod vest (trods det, at diget var begroet med gamle rugosa-roser), og så var det slut med hønsene! Det sidste år, de havde gået løse, havde ræven taget 40 høns og alle de kyllinger, der var lagt til den sommer.

Da far havde vanskeligheder med hjerte og blodomløb, fik han lov til at forpagte jorden bort. Der blev indrettet en beskeden bolig, som blev taget fra laden. Køkkenet var den nederste del af bryggerset, ned mod stalden. I 1909 overtog så min (nu afdøde) broder Aage driften, og for mig havde det jo den virkning, at jeg fik mindre med den sag at gøre, selv om jeg naturligvis hjalp til, når jeg ikke havde travlt med andet arbejde. Malke fik jeg f.eks. aldrig rigtig øvelse i. Denne bror skulle være soldat i 1913. (Han vedblev som underofficer til 1920 og blev derefter politimand). Forpagtningen blev så overtaget af den yngste bror. Det viste sig ret hurtigt at være en fejltagelse. (Ja, her kommer en af de førnævnte personlige bemærkninger, som kun kan stå i et brev). Han, - broderen - har nok været for ung til et så selvstændigt arbejde. Og samtidig var han for gammel til at ville rette sig efter eller søge vejledning hos vor far. Tingene blev ikke passet, - det blev til gengæld andre ting end bedriften, og det kostede penge - og i 1915, en vinterdag, rejste min bror så efter et voldsomt opgør med far. Det medførte en endnu større omvæltning for mig, end da forpagtningen blev påbegyndt 6 år tidligere, for nu skulle jeg jo gøre det arbejde, som han ellers skulle have gjort. Besætningen var på det tidspunkt svundet ind til - stadig - de tre heste, hvoraf dog den ene var ubrugelig, og en enkelt ko. Det var alt. Det lettede naturligvis arbejdet, men i laden lå sidste års høst utærsket, jorden skulle dyrkes, og der var også en del arbejde i plantagen for et spand heste. Men det gik godt alt sammen. De første måneder havde vi en 15-års dreng (ligesom jeg selv), som havde tjent hos min bror. Han og jeg

tærskede laden tom med de gode, gammeldags pleje, for på det tidspunkt var andelstærskværkerne forlængst lagt op. Det var en streng omgang, men mon ikke det har været godt for helbredet de næste 50 år. Der havde oprindeligt været en vindmølle - den husker jeg ikke. Den stod på brinken øst for stuehuset. Men en dag, da den blev brugt til tærskning, løb den løbsk og blev ødelagt. Derefter brugte vi undertiden en håndtrukket tærskemaskine - et partsforetagende. Der skulle et par kraftige karle til at trække i håndsvingene, og det var strengt arbejde for dem, men så lavede maskinen til gengæld al det spektakel, man vel kunne ønske sig!

Men ellers var det andelstærskværkerne, der gik på omgang om efteråret. Man hjalp hinanden med arbejdet ved tærskningen, og det var festdage, når der blev tærsket, og 12-15 mand sled med det tunge arbejde og havde det dejligt. Mad blev der spist masser af - ikke fransk køkken, men solide retter og nok af det. Og med passende mellemrum kom pigerne rundt og skænkede en snaps under arbejdet - aldrig overmål, men nok til at sætte det i forvejen gode humør endnu en tak opad. Tærskværkerne blev flyttet med hestekraft, og det var meget spændende at se fire heste for hver af de to dele, værket og "lokomobilet".

Der var to tærskværker i kredsen (kommunen). Men et efterår gik det alligevel i fisk. Det ene af "værkerne" var i stykker, og det andet duede ikke . . . i hvert fald: Man kunne ikke få tærsket. Men Bedsted havde et godt tærskværk, og da de Bedsted-borgere var færdig, kom det store, selvtransportable værk over til os. Det var et helt ualmindeligt vådt efterår, så det tunge maskineri kørte somme tider fast på de små markveje, så der måtte heste til hjælp. Det skete bl.a. den dag, da vi skulle have det. Da sad det fast i 3-4 timer; men kl. 6 em. var det klart til at tærske, og kl. 3 næste morgen, den 24. december, var vi færdige! Men der var nok brugt noget ekstraforplejning - tørt og vådt - den nat.

Når vi havde 3 heste, var grunden det arbejde, der skulle gøres i plantagen. Der skulle køres mange læs lyng ned til dæmpning af klitter. Her var det ofte unge karle fra Lyngby, der hjalp til. Der skulle brækkes hede og, hvad der næsten var det værste for "kusken", pløjes anden gang. Der taler jeg af erfaring, for det var netop det arbejde,

der faldt på mig i 1915-16. Det var strengt for de to russerheste og for mig, - men jeg var stor af min alder. Det gik, og trods alt var det herlige dage. En gang om året var karlen eller en ældre broder udstationeret i Bedsted med to heste - jeg tror nok, det var hen imod en måned, det varede. Der skulle pløjes brandbælter og hede; det sidste tog af med årene.

Så skulle der køres grus fra en grusgrav i Handrup. Og om foråret blev der ofte hentet bjergfyv fra andre plantager - var det mon Vandet og Thorup (Tvorup?).

Da jorden var bortforpagtet, skulle jeg have andet arbejde. Det blev de første år arbejde i planteskolen og lidt senere noget grøftarbejde. Der skulle også hugges brænde, for nu blev der så småt udtynnet i fyrreplantningerne. Og så var der jo den store have, som far var meget stolt af, og med rette. Jeg tænker ofte på en lille tildragelse, som jeg lige vil medtage: Det var en meget smuk sommermorgen; jeg havde været ude i marken med køerne, - det skete kl. 7,00 - og kom skrålende af fuld hals (som vi vist alle havde for vane) - langs med haven. Det var et vers af Grundtvigs "Jyllands Pris", jeg foredrog, - dér, hvor der står: ". . . og bøgen står i stampe". Jeg blev brat afbrudt af et bistert råb inde fra haven: "Hvad er det for noget vrøvl, du synger, dreng! Kom her ind!" Det var far, der arbejdede der inde, og jeg blev jo hed om ørene og spekulerede på, hvad galt jeg nu havde gjort. "Synes du den bøg står i stampe?" spurgte far i samme tone. Det måtte jeg indrømme, at den ikke gjorde. Omsider forstod jeg jo situationen. Det er et meget lyst minde. Jeg forstod fars glæde over træet, som jeg forøvrigt har hilst på hver gang, jeg i de sidste år er kommet gennem haven.

Hugsten tog til med årene. Først blev "bunkerne" (6 m³?) af fyr solgt til fast pris, 2 kr. De allersidste år (1915-16) blev der holdt auktion. Det var jo under krigen, - der var ventet mange købere, og det kom der også. I den anledning var der opstillet bomme til at binde heste ved på den vej, som nu hedder Bomvej.

Der blev også solgt juletræer i beskedent antal til egnens beboere. Der var ikke mange at tage af, det meste var bjergfyv. I vinteren 1913-14 lå far i flere måneder til behandling på Finsens institut i København, og da blev det overladt til mig at sælge juletræer, hvis ikke assistent

Schytte var til stede. Jeg har ofte tænkt på, at jeg gjorde det meget dårligt, - var for øm over træerne, - - - og var vist for ung til det hverv! Jeg håber ikke, nogen endnu bærer nag til mig af den grund.

Timelønnen til drenge, der lugede i planteskolen, var 15 øre. Det gav 1 kr. 50 øre om dagen, og det blev til penge. Piger fik dog kun 12 øre i timen. Voksne mænd fik (før krigen 1914) 30 øre/time. Som 15 års dreng kom jeg helt op på 20 øre!

Når der ikke var en af de (omtrent) voksne drenge hjemme, havde vi en voksen karl, der boede i et lillebitte kammer mellem bryggerset og stalden. Der var f.eks. den lille, raske Anders fra Sjælland. Han kunne det hele - undtagen at "harve skråt". Det brugte man ikke på Sjælland, men han lærte det. Der var ham, der var lige så lang som sit navn. (Han hed Nicolaj Frederik Severin Grundtvig Poulsen Nørbjerg). En kæmpe, var han, og hjertensgod, som kæmper tit er. Han pralede ikke af sine store kræfter, men han kunne godt lide at vise dem enkelte gange. Det skete f.eks. ved, at han gik op på kornloftet med en sæk rug under hver arm. Og så blev han end ikke forpustet af det. - En anden karl - der hed Karl - var hans modsætning, på nær hans gode, rare sind. Når han havde været på arbejde i plantagen om sommeren, fejlede det næsten aldrig, at han havde en eller flere levende hugorme med hjem, enten i "tejnen" eller i tobaksdåsen, hvis størrelsen tillod det, eller somme tider gik de løse i hans bukselomme! Det logement fandt slangen noget trangt, så den prøvede at komme ud, men Karl holdt hånden for åbningen og puffede den utilfredse slange tilbage igen - mærkeligt nok uden nogen sinde at blive bidt.

Storvask foregik med en hjemmelavet vaskemaskine, der kunne rumme en god portion tøj fra de mange unger; men den var trods alt for tung for kvinderne at trække. Karlen havde i almindelighed ikke tid, men der var en fast hjælper, der blev tilkaldt ved den lejlighed. Det var Hans Gravesen, en ældre mand (og ældre er vel omkring 50!) høj og kraftig. Han var ringer ved kirken (måske også graver) og boede i det yderste af de tre huse syd for Lyngbyvejen.

---0---

Selv om der var mange børn, var der arbejde

nok til dem alle, og hvis arbejdet slap op, var der mere af det i planteskole eller plantage! Når et af børnene var konfirmeret, kom det i lære eller ud at tjene. At jeg ikke kom nogen af delene, var ikke fordi jeg var forkælet, men fordi jeg pludselig skulle være avlskarl der hjemme. Jo, vist skulle vi bestille noget, vi unger, men det var jo bare en selvfølge - det var vel sådan overalt på landet - og jeg kan ikke tænke mig, at nogen af os senere hen er kommet til det resultat, at vi havde det for hårdt, mens vi var børn. Hertil bidrog også, at arbejde og fritid blev holdt vel adskilte. Når dagens arbejde var gjort, så var arbejdet forbi for den dag. Der blev ikke arbejdet for arbejdets skyld, så om vinteren var der flere fritimer. Det gjaldt også hestene, som måtte slide bravt i det; men i den travle tid skulle der ske noget helt usædvanligt, hvis hestene blev forstyrret i deres søndagshvile, og med rigtigt vintervejr stod de og samlede både tykkelse og kræfter, det skete, at de blev lukket ud - løse - sådan en frostdag, og da så vi dem ikke igen før aften. I mellemtiden havde de været vidt omkring - vi hørte om deres besøg i Bedsted-Grurupegnen.

Også i juletiden var alt unødvendigt arbejde standset, og det er nok én af de faktorer, der har gjort julen så værdifuld for alle os børn.

Som sagt: Det var nogenlunde arbejdstid altsammen, og fordi der var så mange børn (og de store ofte kom hjem), var der nok til at lege og fornøje sig; og hvis nogle børn ikke kan have det dejligt, når de har en bold, er der nok noget galt ved dem. Men vi havde jo meget andet end bolde - vel at mærke, hvis vi selv eller vor far kunne lave det, for det var meget lidt af den slags, der blev købt, bortset fra pigernes dukker.

Jo, cykler kom der dog en eller to af efterhånden. Den første tilhørte de to største af brødrene. Den var købt af dyrlæge Marrebæk i Bedsted, havde 30 tommers hjul med fast gummi på. Jeg gætter på en vægt mellem 30 og 50 pund. - Den næste cykel var en damecykel: Min ældste søster var, hvad man i den tid anså for emanciperet, hvad der bl.a. gav sig udslag i, at hun cyklede. Højest upigeligt! Da hun rejste "i plads" med samt sin cykel, fik mor en cykel, og nogle år senere (ca. 1908 - konfirmation) fik min yngste søster også en. Alle brugte cykler - nye var for dyre - og alle med fast nav. (Den første nye cykel og med frinav i huset var den, jeg fik til min konfirmation i 1914). - Vi respekterede

naturligvis ejendomsretten til de to damecykler, men brugte dem i flæng, og mange sommeraftener gik med at cykle rundt på gårdspladserne. Lidt større børn fik lov at deltage i kroketspillet på den altid lune bane nord for huset. - Vinteren var skøjternes tid. Den gang var Per Alstrups dam en veritabel sø, der strakte sig fra bakkerne i nord (udløbere fra Kjallerup møllebakke) til vejen ind til plantørboligen i syd, og lige fra randen af plantagen til vejen (vejen til Istrup). (Per Alstrup dukker måske op senere, så jeg må fastslå, hvem han var, og hvor gården ligger: Den gang gik vejen til Istrup tæt vesten om gården, som forøvrigt ligger der, hvor bagvejen fra plantørboligen munder ud i Istrup-vejen. Gården blev, efter Per Alstrups død, købt af Kren Fladskjær, jvf. navnet på vejen).

Enkelte gange kom vi helt ned på Ove sø med skøjterne, men det var ret farligt, da ålestangerne lavede så mange huller. - Skøjteløbning var ikke meget brugt der oppe den gang udenfor vor familie. Dog var der én - tilmed ældre - mand, der løb på skøjter; det var Niels Peter (Pedersen) i Madsted, - senere sognefoged. - For os børn var det et herreliv, når vi i mange timer - søndag eller om aftenen - fartede rundt på skøjter.

Badning foregik oftest i Per Alstrups kjær, som vi kaldte det, - ikke at forveksle med P.A.'s dam. Det er en lille dam mellem høje klitter nordøst for boligen. Vi var der forbi en dag på en af de herlige køreture, du gav mig. Tæt bagved dammen var der en prøvegravning, - er det nu klart, hvor dammen ligger? Det var det nærmeste vand. Havde vi tid, gik vi til Hollandsø og enkelte gange til Ove sø. - Hollandsø var også målet for en familieudflugt en sommersøndag. Så blev der trukket vod, for der var både gedder og aborrer i søen. Vi har fanget gedder på hhv. 11 og 13 pund derude. Ved sådanne udflugter blev madkurvene tømte i ly af "Skoven" (nu Københavnerskoven). Det er mærkeligt, at vi aldrig hørte om denne skovs oprindelse. Det har jeg først fået rede på i disse seneste år.

En anden udflugt gik til Istrup, hvor vi besøgte familien Rødbro, dels i den gamle gård (den sydligste ved vejen i Istrup), dels en søn, Niels, i den nordlige ende, og ikke mindst Niels Præstegård, hvis gård lå mod sydvest, op mod klitterne. (Den er nu borte). Det var et sjældent par, Niels Præstegård og hans kone. En hædersmand var han, - det var, som der udgik en

ro og værdighed fra denne stoute bonde.

Der blev spillet og sunget meget i vort hjem. Alle spillede på et eller andet instrument - mest fløjte og violin. Ingen drev det til det helt store, men vi havde megen glæde af vort spil. - Og sunget blev der. Det var karakteristisk, at mor's sange var vemodige, som hun selv, og far's var livligere, - højskoleprægede, viser om næsten alverdens ting, en broget vrimmel. I flere år var der en sangforening i Svankjær, og her var far og min yngste søster ivrige deltagere. Men forøvrigt blev der sunget dagen lang. Og om aftenen. Der udkom i 1905 (?) en "Folkets Sangbog" med over 700 sange af mange forskellige arter: Fædrelandssange, soldatersange (det var jo ikke så længe efter 1864), sange fra skuespil o.l., viser o.s.v., og mange, mange aftener sang vi efter denne sangbog i timevis.

Om vinteren læste far højt for os. Det var en time pr. aften (far havde orden i alting). Kvinderne sad selvfølgelig med deres håndarbejder under oplæsningen, mens mændene (lige så selvfølgelig) ikke lavede noget. A propos håndarbejde: Mor spandt og vævede i mine første år (dog ikke under oplæsningen). Det var mange gode bøger, vi fik oplæst; men bedst tilfreds var vi unger dog, når far læste af E Bindstow og en anden, lignende samling, og af Hostrups komedier. Det var noget, vi omtrent kunne udenad. - - - I mange år var der en læsekreds på egnen - vistnok startet, - og i hvert fald holdt i live - af fru Lützhöft, Tandrup. Jeg har endnu nogle af bøgerne fra denne læsekreds - med lister over medlemmerne af kredsen.

*Den gamle plantebolig i Hvidberg v. Åa plantage.
Fotograferet 22.9.1900 ca. 9 år efter plantagens begyndelse.*

Ja, der var meget, der bandt os sammen i hjemmet. Men af og til skulle vi jo også opleve noget af den store verden udenfor. Der var markederne i Hurup. Der kom vi altid til

efterårsmarkedet, som var det største, hvad underholdning angik. Hvad kunne man ikke opleve sådan en dag! Vi fik 25 øre til at solde for, og de, der var 10 år, fik denne sum forhøjet til 50 øre. - De større brødre og andre karle fra egnen skulle helst også til markederne i Hørdum og Ydby. Så var der dyrskuet i Thisted (og Ydby?) Og grundlovsfest på Ashøje. Og der var den årlige udflugt for skolebørnene over 10 år. Det var selvfølgelig den helt store oplevelse. Transporten til det fjerne mål foregik i "bænkevogne", d.v.s. kreaturvogne, hvad ungerne på de forskellige stationer ikke undlod at lade os høre. For flertallet af børnene var det første gang, de var i en by, og mange vendte hjem med forsvarlige buler i hovedet, hidrørende fra kollisioner med noget så fremmedartet og lumsk som en lygtepæl, mens man var i færd med at beskue byens mærkværdigheder og høje huse - helt op til 3 etager! Alle mødte rene og nystrøgne om morgenen og vendte møgbeskidte hjem om aftenen. Men det var en herlig dag!

En gang i min barndom skete det helt utrolige, at vi fik biograf! En omrejsende trup gav forestilling i Svankjær. Vældig tilstrømning og et taknemmeligt publikum! For mange var det den første biograftur. Jeg havde i 1908 holdt sommerferie i Thisted hos en af far's venner, og en af svendene på værkstedet dér tog mig med i biograf og betalte de 10 øre, som billetten kostede. - I Bedsted var der gerne dilettantforestilling om vinteren - jeg mindes ikke, at man prøvede den slags fremskreden forlystelse hjemme i sognet.

Det egentlige forlystelsescentrum var Æ Tut - afboidsforeningens bygning nordøst for Svankjær gamle skole. Endnu i 1975 kunne man skimte dens navn på gavlen (dog ikke Æ Tut - det var et kælenavn). Jeg tror nok, den virkelig var tørlagt, men interessen for den drejede sig mindre om afholdssagen end om enkelte foredrag, oplæsning, juletræ og først og fremmest om baller. Det var vist ret harmløst - og åndløst.

Vi knægte havde én særskilt forlystelse: Plantagen var endnu ret ny, og folk i Lyngby (og Stenbjerg) havde måske ikke helt vænnet sig til, at de mange får, man havde, - måske uden at eje anden jord, end hvad huset stod på - ikke måtte gå løse overalt helt ind til gårdene. Vi drev så den morskab at fange disse får, hvorefter de skulle indløses med 50 øre pr. stk. Det var vel

noget, der skulle gøres af og til, og både ”jagten” og de 50 øre (hvoraf vi fik halvdelen) virkede tiltrækkende på os, men helt fint var det ikke, for de fleste af havboerne var meget fattige, så en udgift på nogle få kroner har været slem for dem.

I efterårstiden gik det naturligvis løs med jagt - klapjagt med års mellemrum, men ellers besøg af nogle faste jagtvenner eller af plantører fra nabolaget. Det var en afveksling i vor stilfærdige tilværelse.

Og omtrent på samme tid tog husflidsskolen fat. Far havde startet den, det hele foregik i Kristian Tømrers værksted, (der, hvor der senere var telefoncentral), og det var meget fornøjeligt. Far havde fået et par ekstra kursus i kurvemagerarbejde m.m. Der kom en kurre på tråden, - det var noget, der hændte for far. Hvem der havde eller gjorde uret, har jeg ingen mening om. Men skolen fortsatte under Chr. Brandborgs ledelse, og endnu en husflidsforening blev oprettet med arbejdssted i vort køkken. Overskuddet af en vinters virksomhed blev omsat i en række billeder, som blev ophængt i Istrup skole.

Endnu en ting må nævnes om vort ”forlystelsesliv”: Vore udsigtspunkter. Lidt øst for huset havde vi en bakke med udsigt til Kjallerup og Madsted, og ved vejen, 500 meter syd for huset (hvor vejen deler sig), var der udsigt syd på. (Denne bakke hed ”Den sorte Klit”, fordi den havde været dæmpet med lyng en gang). Mange søndags- eller sommeraftenstimer tilbragte vi på disse udkigsposter og så ud i den store verden. Nu skulle der vel tilføjes: ”. . . som vi længtes ud imod”; men det gjorde vi vist egentlig ikke. Vi havde det for godt i vor lille, afsondrede verden.

Når jeg nu ser, at det blev til mange sider alene om de hjemlige forhold, tænker jeg: Der er vist ingen, der vil tro, at alt det kunne foregå, - at tiden kunne række til det alt sammen. Og dog er det kun blevet til nogle omrids af de ”større” dele af vor tilværelse. Hvis nogen ville have at vide, om vi havde en lykkelig barndom, kunne jeg ikke svare enten ja eller nej, for hvad mener man med en lykkelig tid? Men det var i alle fald en tid, der gav os indtryk, som vi kunne tage med os ud i livet, - værdier, som vi vist alle har ønsket at kunne videregive til vore børn.

---0---

Og så er det på høje tid at begive sig lidt længere ud i egnen, at se på mennesker og hændelser fra den tid og egn.

Så må det første stoppested være assistent Schytte. Han hørte jo næsten til familien. Hans forgænger var Jacobsen, der blev plantør i Østerild. Jeg husker ham ikke fra Hvidbjerg, men har holdt nogle dages ferie hos ham i Østerild. Mon ikke Schytte kom omkring 1904? Jeg mener, der taltes om, at han havde været i Hvidbjerg i 12 år, da han, ved far's afrejse, blev assistent hos overplantøren i Skagen. Det var en lang læretid, og det var også grunden til, at ingen af vi børn slog ind på den vej, selvom nogle havde stor lyst til det.

Det var ikke så ligetil for et barn at få det rigtige indtryk af Schytte, ja, jeg vil næsten tro, at der ikke var ret mange voksne heller, der rigtigt fik hans nummer - - - kom bag om det lidt fornemme ydre, - det reserverede og tilsyneladende overlegne væsen. Schytte kom meget tit for at snakke lidt. Han og far var virkelig gode venner. Jeg tror, de begge forstod de kanter og særheder, den anden havde. Og på den måde fik vi børn også lejlighed til at lære ham at kende - og sætte pris på ham. Schytte havde lune, kunne få øje på pudsigheder hos folk og fortælle derom på stilfærdig og mesterlig vis. Der er ingen tvivl om, at han havde et godt forhold til arbejderne i plantagen, og mange andre kom til ham for at få vejledning i det ene eller det andet spørgsmål.

---0---

Næst efter hjemmet er skolen vel det, der mest præger børns liv, især hvis det er en god (eller meget dårlig!) skole. Mine tre ældste søskende gik i Svankjær skole, men de blev på et vist tidspunkt overflyttet til Istrup skole af hensyn til de mange børn i Svankjær og de få i Istrup skole.

Det første halve år havde vi en lærer Eriksen. Ham var mine søskende meget glade for som lærer, mens jeg ikke nåede at få noget egentlig børneindtryk af ham, da han søgte bort fra det lille embede og blev lærer i Kallerup. Intet under: Jeg mener ganske bestemt, at lønnen i Istrup den gang var 700 kr. om året. Dertil kom så ganske vist nogle højtids ofre, men det har næppe beløbet sig til ret meget. Ved ofringen i kirken var der en skål til præsten og en til

lærerne, og det var vist almindelig skik at lægge halvt så meget i lærerens skål som i præstens. At far lagde lige meget hvert sted, skyldtes ikke uvenskab med præsten, men snarere oprørslyst. - Derefter havde vi i halvandet år en vikar. Han var syg, nervedbrudt, gjorde ingen noget ondt, men desværre heller ikke børnene noget godt. Vi lærte absolut intet i den periode. Det kan ikke bebrejdes læreren, for han var syg, og det må have været en prøvelse for ham at gå ind i et klasseværelse. (Jeg har haft en nevø af ham som elev på navigationsskolen her - en støt og godt begavet fyr).

I 1909 kom omsider en fast lærer. Det var Aksel Nørby, søn af en lærer i Hurup og bror til sangeren Ejnar Nørby. Det var en omvæltning! Men det var så stor en del af min barndom, at det vil fylde en del i brevet her, - derfor først nogle ord om skoleordningen.

Skolen havde, som andre landsbyskoler den gang, 2 klasser. Det almindeligste var, at børnene kom i skole lidt før de fyldte 7 år. De gik i "den lille klasse" til de var ca. 10 år, og kom så i "den store klasse". "De små" gik om sommeren i skole 4 dage fra 9 til 4 (16); den halve vinter 2 dage, den anden halve (strengeste) vinter 1 dag. "De store" altså 4 eller 5 dage om vinteren, men om sommeren kun to dage fra 7 til 12 (ell. 12½). Sommerferie 5 uger og efterårsferie 1 uge. Disse to ferier blev placeret efter aftale med befolkningen og under hensyn til høsten og kartoffeloptagningen. Juleferie ca. 14 dage. Jeg tror dog, at lærer Nørby snød os for en dag eller to - vi begyndte da gerne 6. januar, men det var vi godt tilfredse med. - Elevantallet var omkring 15-20 i hver klasse. Inventar: Tomandsborde. - Det er klart, at med denne skoleordning, stod og faldt det hele med lærerens indsats. Vi havde i 1½ år oplevet, at man kunne gå i skole uden noget udbytte. Nu oplevede vi, at den rigtige lærer kunne gøre skoletiden til en strålende tid og føre børnene ind i den "boglige lærdom" på en måde, så næsten hvert eneste barn syntes, det var en fest at gå i skole. Det er gået mange af børnene, som det er gået mig (det véd jeg), at vi har sendt Nørby taknemmelige tanker, når vi senere i livet og dets forskellige foreteelser mærkede, hvor ting, som Nørby havde vist os eller lært os var os til hjælp på næsten alle områder.

Lærer Nørby var ungkarl, mens han var i Istrup skole. Senere, som lærer i Silkeborg, blev

han gift med en lærerinde - en meget tiltalende dame, - de har besøgt os her på Fanø. Nørby må have været 28 år, da han kom til Istrup. Han brugte kun en enkelt stue og et soveværelse af den lejlighed, der var i skolebygningen. Han lavede selv mad, og det var en ret spartansk levevis, han havde. Langt over midnat kunne forbipasserende se lys hos ham om aftenen. Foruden skolearbejdet, lavede han et system af regnebøger, der først blev udgivet efter Istrup-perioden. Jeg har set dem (og gennemregnet dem), og de var, som alt, hvad Nørby lavede, grundige, forståelige og "virkelighedsnære". Det var et kendetegn på al hans undervisning: ikke bare teori, men forbindelse til noget, vi kendte og kunne tage og føle på. Det var netop på den tid, at skolerne skulle begynde at undervise i metersystemet. Nørby lavede modeller, der viste alle de nye enheder - først naturligvis længde, - derpå flade og volumen. De større enheder kunne ikke rummes i den lille skolestue, men nu blev der lavet en 10-meters snor med tilbehør, og så opmålte vi veje og de forskellige skolestier, så at målene, km o.s.v. var os inde på livet hver dag, når vi gik til eller fra skole. Så kom turen til arealet af legepladsen og af forskellige marker og haver - og stadig noget, vi alle kendte. Og til sidst ud at opmåle skærvedynger og lign. Men det var ikke sådan, at en dag f.eks. opmålte en mark.... punktum; på disse ture var der meget andet, der blev taget med. Bl.a. indførte Nørby et fag, der var ganske nyt på de kanter: Botanik, og det blev selvfølgelig dyrket på sådan en opmålingstur, ligesom terrænet og kæmpehøje og meget andet blev drøftet og forklaret. . . Det var kun en lille del af timerne, der kun drejede sig om ét fag. Nørby lod børnene opleve en sammenhængende række begivenheder, som strakte sig over mange fag. Vi opfattede det mere som oplevelser, vi var med i, end som noget bestemt fag, og det var nok netop denne evne hos vor afholdte lærer, der gjorde hans undervisning så værdifuld. Men det må have kostet et vældigt arbejde for ham.

Ingen af os ejede en geografi eller en danmarkshistorie. I stedet læste vi bøger om emnet. Når et kapitel var læst, blev det drøftet. Derefter blev der i fællesskab skrevet en kort gengivelse af det læste, og hvis der var lejlighed til det, blev der lavet registre over indholdet. F.eks. læste vi på den måde "Kaptajn Grants

*Fra den gamle planteskole i Hvedbjerg v. Åa plantage (Foto 3.6. 1901)
Prøking med Dreusens prøkebælt af små planter. Kønen sætter planter i former, måneds planter*

børn” og en anden bog, en virkelighedsskildring af en jordomsejling med en hvalfanger. Der var lejlighed til at lave mange registre: Dyr, planter, lande m.m. og til at lave beregninger over afstande og arealer.

Havde vi ingen geografibog, så skulle vi til gengæld have et ret godt atlas. Dette blev bl.a. (af de større børn) brugt på den måde, at to børn fik udpeget et bestemt område i et af kortene, f.eks. begrænset af to meridianer og to breddecirkler (for så lærte vi, hvad det var for noget); så skulle de to børn opskrive alle navne i området og ordne dem i alfabetisk orden og derpå fik de et leksikon og opsøgte alle de nedskrevne navne, hvis de fandtes i leksikon'et, og nedskrev en kort gengivelse af de oplysninger, de havde fundet.

Vi ”rejste” med jernbanen i Danmark - ved hjælp af køreplaner. På den måde kom vi til at lære Danmarks geografi, jernbanenettet, typer på jernbanemateriel, - at bruge en køreplan; at beregne tidsrum og afstande og billet-priser. . . og mere endnu.

Den første viden om kort fik vi ved at tegne planer over skolestuen; senere kort over skolens nærmeste omegn. Målene til disse kort tog vi naturligvis selv. Vi kopierede kort på kvadreret papir; og når der var brug for noget specielt af kort, hektograferede Nørby specialkort til os.

Vi gjorde (naturligvis enkle og beskedne) fysiske forsøg, navnlig fandt vi vægtfylder og så derved, at det var noget naturligt. Toppen på disse forsøg var bestemmelse af luftens vægtfylde. Senere i livet fik jeg lært, at luftens vægt fylde var 0,001293, og jeg måtte beundre det resultat, Nørby kom til ved sit forsøg nemlig 0,00122.

På papiret oprettede vi en sparekasse. Starten alene har sikkert taget mange dage. Der skulle jo

findes garanter (blandt børnene!), ordnes ting med det offentlige, skaffes kapital, købes hus, før vi kunne begynde virksomheden, når der var antaget personale. Det er let at tænke sig, hvor mange forskellige regneoperationer der kunne blive ud af en måneds drift samt månedsopgørelse.

Til de forskellige betroede stillinger i skolen (bogudlån, rengøring af vægtavlen, uddeling af hefter, pasning af kakkelovn) blev der valgt børn efter opstillingsmøde og efter forholdstalsmetoden - naturligvis i forbindelse med et forestående folketingsvalg.

Vi skrev dagbog: barometer, min.- og max.- og øjeblikkets temperatur samt vind og vejr blev nedskrevet, evt. med det enkelte barns tilføjelse af personlige oplysninger. Ved månedens udgang var der mange beregninger af middeltal og tegning af kurver over temperatur og tryk, og det hele blev afrundet med en årsberetning.

En gang i min skoletid fik vi et kursus i astronomi (naturligvis med udløbere til historie og flere andre områder). Vi blev indviet i universets mangfoldighed: Solen, planeternes gang, kometer og fiksstjerner. Så grundig var dette kursus, at det gavnede mig betydeligt, da jeg senere skulle lære astronomi på navigationsskolen.

Nu kunne man tænke, at mange af disse ting gik ganske hen over hovedet af mange af børnene, og det er ganske klart, at en del af børnene ikke har fattet alle enkelthederne eller bevaret dem til senere brug; men det er lige så klart, at alle disse nye ting ikke har været spildt. Jeg har - i disse, senere år - talt med skolekammerater, der kunne mistænkes for at have fået ringe udbytte af skoletidens mere fremskredne (undskyld, - nu hedder det avancerede) undervisning, og de har bestandig sagt det samme: Det var en storartet tid, som ingen har kunnet få bedre; og det glædede mig at høre, men var forøvrigt, hvad jeg havde ventet. Nørby tog sig - som enhver god lærer - meget af dem, der havde svært ved at følge med, og han havde betydelig mere tålmodighed med dem, end vi andre børn havde.

Nørbys undervisning medførte, at børnene havde mere hjemmearbejde nu, end man var vant til - ikke med at lære årstal og landenes størrelse udenad, men med skriftligt arbejde af mange slags, og dette var ikke lige velset i alle hjem. I de år skete der en mængde - ofte uretfærdige

eller vilkårlige - afskedigelser af lærere. Det skete i.h.t. en berygtet § 8 i en ny skolelov. Den gav mulighed for afskedigelse af en lærer, hvis han ikke stod sig godt med befolkningen og uden hensyn til hans kvalifikationer eller arbejde. Dette, at børnene hellere ville gå i skole og lave hjemmearbejde end at passe køer og luge roer, var en torn i øjet på nogle forældre i skoledistriktet, og hvor utroligt det lyder, var der virkelig en kreds, der begyndte at tale om ”§ 8”, men så var der også nogle fornuftige mennesker, der tog affære - og gjorde det på en særdeles overbevisende måde! Siden nævntes § 8 ikke på egnen.

Lærer Nørbys vældige flid medførte, at han ikke havde tid tilovers til selskabelighed. Så meget mere glædede man sig over, når han en sjælden gang løsrev sig fra arbejdet og kom på besøg. Ganske enkelte lejligheder var der, hvor han var nødsaget til at komme til et større gilde. Det var ved en sådan lejlighed, han blev spurgt, om han ikke kedede sig derovre i den afsidesliggende skole, og han så gav det berømte svar: ”Nej, jeg keder mig aldrig, når jeg er alene!!!”

Jeg skal vist sige ”undskyld”. fordi jeg har skrevet så meget om lærer Nørby, og dog synes jeg, at der kunne siges mange gange så meget om denne storartede mand, ”Verdens bedste lærer”, som min jævnaldrende skolekammerat Peter N. Pedersen i Madsted altid sagde - ikke som en tom frase, men af inderste overbevisning og af den dybe taknemmelighed, vi alle følte mod lærer Nørby.

Det var Nørbys skyld, at jeg den gang havde besluttet at blive lærer - skønt han frarådede det, fordi det var så dårligt lønnet den gang. Jeg skulle have været på seminariet kort efter vor bortrejse fra Thy, og derfor gik jeg som ”præparand” og hjælpelærer i Istrup skole et års tid. Måske kom jeg derved endnu en lille smule nærmere ind på Nørby end før. Jeg siger ”måske”, fordi vi alle stod ham meget nær og var fortrolige med ham. Det var ikke et forlorent og hjemmestrikket kammeratskab, men en naturlig samhørighed, hvor vi aldrig glemte respekten, men vistnok følte Nørby som en jævnaldrende ven.

---0---

Når der var eksamen på skolen, mødte skolekommissionen op med sin ”fødte formand”, præsten i spidsen. De menige medlemmer sagde ingenting, når der var så stor en mand iblandt dem, men præsten (den gang pastor Krarup) talte venligt med os - gav os nogle regnestykker i et sprog, vi vanskeligt forstod. ”Hvis jeg kommer ind til købmand Madsen og begærer to pund sukker á 20 øre . . .” var jo ikke så ligetil at opfatte for os unger.

Der var to andre skoler i sognet: Svankjær og Ørum skoler. Læreren i Ørum hed Hansen, - en ældre mand med et ualmindeligt, stille lune. I Svankjær var det lærer Nielsen, der virkede. Han var vist en dygtig lærer, som så småt havde frigjort sig fra fordums tiders opfattelse af lærerens stilling og opgaver. Hans kone skrev nogle viser eller digte, som man fandt i aviserne, såsom om ”Æ Tut” (afholdsforeningen) og ”Den grønne avis” - (sladdereren i Svankjær). Disse viser gjorde næppe fru Nielsen populær i visse kredse. (Jeg skal vedlægge prøver som et tillæg). Sognet var således forsynet med tre gode lærere, som efter fars mening kun havde den fejl, at de var højremænd, så der var dage eller perioder hvert fjerde år - op til valgene - hvor venskabet ikke gjaldt!

I Svankjær skole var der to slags børn: æ havboer og æ landsbyer, og der har nok været et skarpt skel mellem dem. Også i Istrup skole var der to grupper: Istrup-børn og børn fra Madsted-Kjallerup, men her var der ikke noget egentligt skel. Det kunne se ud, som Istrupbørnene var mindre begavede end de andre; det var dog næppe begavelsen, der var forskellen, men snarere omgivelserne, forholdene i de to ”byer”, for jorden i Madsted og Kjallerup var bedre end i Istrup, og det smittede jo af på de sociale forhold.

Præsten i min barndom (indtil ca. 1912) hed Ove Chr. Krarup. Det var måske hans første præstekald. Han blev i sin studentertid kaldt ”den høflige student” og med rette. Han var en lærd mand, og da han flyttede til Sjællands Odde i ca. 1912, var det for at kunne arbejde med et eller andet lærd, teologisk værk. Han var meget fjern overfor dagligdagen i Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg præstekald, men det betyder dog ingenlunde, at han følte sig hævet over det. Jeg tror, at pastor Krarup og far satte megen pris på hinanden - måske til dels fordi de begge var i besiddelse af lune. Det var ikke få oplevelser,

pastoren omtalte til far. Må jeg give et enkelt eksempel. Det stammer fra de første år af pastor Krarups tid: "Jeg skulle jo se at komme til at ligne egnens befolkning; men det er ikke altid så ligetil. Sådan var jeg forleden inviteret til gilde hos min nabo, hr. Niels Snæver. Ved middagsbordet kom jeg til at sidde ved siden af min anden nabo, hr. Niels Wiehe Søndergaard, og når der så blev budt om anden eller tredje gang, og jeg ikke kunne spise mere, sagde jeg jo: "Næh, mange tak"; men det gjorde hr. Niels Wiehe Søndergaard ikke, - han vendte ryggen til og sagde: "Æ wel ett ha mier". Synes De, jeg skulle gøre sådan?" - - - Det har vist også været pastor Krarup, der fortalte om et besøg i et Lyngbyhjem. Han havde siddet og betragtet gulvet, (der var lavet af tømmer, der var stjålet ved stranden, hvis ellers ejeren havde nogen selvagtelse). "Det er dog et mærkeligt gulv, De har", sagde præsten; "her ligger først et bredt brædt, - så to smalle, - så to meget brede, og derpå tre smalle". Hertil svarede fiskeren i en til lejligheden passende tone: "Ja, æ håer dem lissom wo Herre hår sæen mæ dem."

---0---

Lærerne afholdt aftenskole om vinteren (ikke i min tid). Det var naturligvis (!) kun for unge mænd, og læreren fik vistnok ikke andet for det end tak og så en lille gave ved afslutningen.

---0---

Der var to forhold, der i høj grad satte sit præg på folk i de dage. Det ene var den "vækkelse", der gik hen over landet (eller var det nærmest i Jylland?) omkring århundredskiftet. Den skabte et skarpt skel mellem Indre Missions tilhængere og sammes ikke-tilhængere. Det kan ikke undre, at denne bevægelse gav anledning til ejendommelige ting - man kan godt sige til misforståede fagter i en tid og på egne, hvor der ikke var ret meget, der kunne vække røre. Svankjær fik også sit missionshus, og det fik navnet "Maran Atha", - tydeligvis et navn, der stammede fra pastor Krarup, der var meget bevandret i hebraisk og græsk. Han vidste, at det betød "Herren Komme(r)". Folkeviddet lavede en anden udtale af navnet:

"Maren ta mæ". - Det vrимlede med historier om ivrige missionsfolk, men da jeg ikke kan

forbinde mere end en enkelt af disse historier med nogen person, lader jeg dem ligge. Det var en tid med "børnesygdomme", der nu - så vidt jeg forstår - er overstået.

Det andet, der prægede tiden og egnen (eller landet?) var politik. Det var kun få år efter systemskiftet i 1901, - ikke heller længe efter provisorietiden, og heller ikke længe efter den tid, da landets sikkerhed blev overvåget af de forhadte, lyseblå gendarmer, om hvem der endnu gik mange historier. - Landstinget (halvdelen af det) blev valgt på den måde, at kommunens beboere valgte en valgmand, der rejste til Viborg sammen med kommunens højst beskattede indbygger, og valgmand plus højstbeskattede valgte så landstingets medlemmer - halvdelen var på valg hvert fjerde år. De konge-valgte landstingsmænd (12 eller 14) var valgt på livstid.

Valget til folketinget foregik i enkeltmandskredse, hvoraf der var 4 i Thisted amt: Thisted, Hurup, Mors og Hanherred. I Thy (og mon ikke i Vestjylland i det hele taget) var det partierne Højre og Venstre, der dominerede, - andre partier var endnu ikke kommet til at spille nogen nævneværdig rolle. Det var jo sådan, at kandidaten, der fik flest stemmer i valgkredsen, var valgt, så det var svært for små eller nye partier at komme til fadet.

De to store partier (H. og V.) kan ikke sammenlignes med vore dages Konservative og Venstre. Når man kun tager hensyn til "Farven" og til partiernes gensidige vurdering af hinanden, var det fristende at ligne datidens venstre og socialdemokrater med nutidens Konservative og Venstre, men det er en sammenligning, der halter meget, og som nutidens politikere sikkert på det bestemteste vil have sig frabedt, så den må ikke siges højt!

Når der var folketingsvalg, strømmede vælgerne til valgstedet (Hurup for vort vedkommende) tidligt på formiddagen. Den dag gjaldt de almindelige regler for venskab og bekendtskab ikke. Jeg husker, at da jeg en gang var med far til valg, passerede vi lærer Nørby, eller han passerede os på sin cykel. Far erklærede, at selv om han havde været gående, var (selv han) ikke blevet tilbudt plads i vognen! - Valghandlingen, som den kaldtes, begyndte vistnok kl. 10. Kandidaterne holdt hver en tale, og derefter stillede vælgerne spørgsmål om, hvordan kandidaterne stillede sig til det eller det problem. Det måtte kandidaterne så svare på. Det

lyder meget tamt og sagligt, men det var en af de største folkeforlystelser, der fandtes, - humøret var højt og vittighederne mange og drøje. Selv har jeg kun været med til denne ceremoni én gang. Jeg var 13 år og naturligvis venstremand som min far. Den dag var jeg det nærmeste ved berømmelse, jeg nogen sinde har været - men drillerier var anonyme under disse valg handlinger; det var en strålende sommerdag. Højremanden havde lagt hatten fra sig, mens han talte, - også for at kunne tørre sveden af sin skaldede isse. Fluer kan lide skaldede isser, og de hjemsøgte ham meget. ”Der er nogen, der har sat ham fluer i hovedet”, hviskede jeg næsvist til far, og han var ikke den, der lod en lejlighed til morskab gå fra sig. Inden to minutter snakkede hele den ene halvdel af tilhørerne om fluer i hovedet, og taleren måtte gøre pause, til latteren var døet hen. Kl. 12 sluttede valg handlingen (pudsigt navn egentlig?), og om eftermiddagen stemtes der. Først på aftenen forelå resultatet, og partierne kunne samles (i hver sit lokale) til fællesspisning og betragtninger over hhv. sejren eller nederlaget.

Det var en gammel Højrekreds, ligesom Thisted-kredsen, men langsomt gled den mod Venstre, og en dag - det har været 1908 eller lidt før, vandt Venstre valget for første gang. Hvor stor jubelen var, kan vist bedst illustreres ved fars reaktion: Der kom telegram til mor om straks at komme til fællesspisningen i Hurup. Alene dette at ofre 2 kr. på et telegram (vi havde ikke telefon), var nærmest umoralsk. Men mor kom til Hurup, og så så vi ikke vore forældre før om aftenen tre dage senere; da kunne far kun hviske, - det tager på stemmen at råbe hurra flere dage i træk.

I årene derefter skiftedes Højre og Venstre til at vinde valget. (1909 var året med mange valg og mange ministerier). Det gav stof til mange historier og mange drillerier. Hvis jeg fortæller nogle af disse historier, bliver de nødvendigvis farvede, da jeg har dem fra venstre-mænd. Kredsen venstrekandidat var lærer Kirkegaard fra Krik, en statelig mand på ca. 6 fod 3 tommer, og med en børneskare på 12. At deres navne alle begyndte med H, måtte lærer Kirkegaard naturligvis høre meget for af sine meningsfæller. En gang, da han havde vundet valget, var hans modkandidat en gårdmand F. fra egnen. I skuffelse over valgets udfald kom fru F. for

Planteskolen i Hvidbjerg v. Aa plantage 22.03. 1903. Sidske Au. Skjorte

skade at sige (om lærer Kirkegaard): ”Den elendige ralt, - han hårdt et så møj skjowt, at han kan skjul’ si ejen røv mæ den.” Denne udtalelse refererede velvillige sjæle for Kirkegaard. Et halvt års tid senere traf det sig, at Kirkegaard og fru F. var til et privat gilde, hvor der også blev danset. Kirkegaard inklinerede for fru F., men da de var nået salen en gang rundt, standsede han og sagde: ”Jeg bød Dem egentlig op til dansen, fordi jeg har en ganske privat meddelelse at gøre Dem. Jeg skal nemlig fortælle Dem, at jeg har fået 6 nye skjorter. - Tak for dansen.”

En af de bedste historier af den art, jeg har hørt, kan kun gives mundtligt eller i det mindste til en, der kender sproget - og thyboernes sindige måde at bruge det på. Det var efter et valg, som Højre havde vundet, at en lidt vims herre ytrede til en sindig gårdmand: ”Den gang gik det skam!” Ved næste gangs valg, ikke så længe efter, havde heldet skiftet. Da de samme to traf hinanden, efter at valgresultatet var blevet bekendtgjort, sagde gårdmanden meget sindigt: ”No, - den hær gång, - da gjek ‘et.”

Det var den gang som nu, at hvert politisk parti havde sit særlige befolkningslag og prøvede at gavne dette. Sådan vil det formodentlig altid være, og det er kun naturligt. Men det forekommer mig, at der var en hel del mere albuerum i politik den gang, - at man, foruden sine egne interesser også havde plads til at tilgodese landets og helhedens tarv. Jeg spørger mig selv, om det kun er afstanden, der har givet mig det indtryk - dette med de gode, gamle dage -. Jeg prøver at vurdere dette så objektivt som muligt, men kommer dog til samme resultat; og vel at mærke: Det gælder alle partier, som fandtes den gang.

I Spails, øst for det daværende fattighus, boede Niels Kjærgaard med kone og en ret stor børneflokk. En af sønnerne bor i barndomshjemmet nu, en anden i Svankjær. Niels Kjærgaard var oprindelig smed. En af mine brødre har lært smedehåndværket hos ham. Jeg husker ikke, om det var hos Kjærgaard eller hos smeden i Heltborg, hvor min bror senere var svend, at en mand skulle have smeden til at lave en plov. Han fik da det tilbud, at han skulle få selve ploven gratis, men skulle betale 1 øre for den første skrue i den og dobbelt op for de følgende, og det syntes manden jo nærmede sig en foræring. Det viste sig, at ploven fik 22 skruer. Det ville give en pris på 41.843,04 kr. Nå, manden slap naturligvis med skrækken og betalte på en mere velkendt måde, som var til at overse.

Men tilbage til Niels Kjærgaard. Han holdt op med smederiet omkring 1910, udvidede sit landbrug og levede af det. To af hans sønner har været "karl" hos mine brødre under deres forpagtning af tjenestejorden.

Kjærgaard var fars bedste ven, og de to passede sammen, de havde begge to lune i massevis, og var begge to ivrige venstremænd. Det er nok ikke forkert, hvad flere har sagt til mig, at de to var de to venner, der fik Venstre i Hurup-kredsen til at gå frem. Hvis der var nogen forskel på dem, måtte det være, at far var ilter, mens Kjærgaard vist ikke kunne bruse op - det var hans styrke.

Det var næsten altid Kjærgaard, der besøgte far og ikke omvendt. Om søndagen, henad 2, skottede far til vejen syd fra, og hans venten var ikke altid forgæves. Omtrent hveranden søndag kom Kjærgaard gående den lange vej, og han var et menneske, som det var godt at være i stue med - først og fremmest for far, naturligvis, men jeg nød også at sidde og høre på de to. Sådant en vintersøndag kunne de godt sidde og snakke længe i mørke - de glemte ganske simpelt at tænde lampen. Kjærgaard havde et ualmindeligt klart blik for folks pudsigheder, og han fortalte derom på en lun og venlig måde. Jeg husker, at han én søndag kom fra den forkerte side - og så meget fornøjet ud. Han havde været i Istrup hos en mand, der nok var bekendt som en mand med stor appetit. Da Kjærgaard kom kl. 12, skulle Peter, som manden hed, lige i lag med en 4 pundes torsk - alene. Det tog sin tid, men kl. 2 var der ikke mere tilbage af torsken. Så rejste Peter

Hus sig og sagde: "No ska æ ud å skied, så no wel æ sæj dæ fowal". - "Å det tøv æ jo osse godt han ku træng te", sluttede Kjærgaard.

De to gode venner havde mangfoldige fællesinteresser. Den, der optog dem mest, var vel nok politikken, og de fartede rundt til politiske møder overalt på egnen. Det var vistnok på hjemvejen fra et sådant møde i Snedsted, at der forefaldt en episode, som jeg må berette (jeg håber ikke, jeg har fortalt om den før). Jeg kender ikke skuepladsen af selvsyn og kan heller ikke finde den i kortet, så jeg tegner en forklarende skitse (ikke gengivet her; red.). Vejen til Nørhå førte (den gang) over en høj bakke. Kort efter toppen af bakken gik vejen fra til Sønderhå.

Nedenfor (foran) bakken blev de standset af en fuld mand, der ville op at køre. Han skulle hen til købmand Jensen i Sønderhå. Far var øm over sin lille hest, og brød sig vel heller ikke om at have den fulde mand med i vognen, så han sagde nej. Manden blev noget krasbørstig og tog fat i hestens hovedlag. Far skulle lige til at jage ham væk med piskan, da Kjærgaard puffede til ham og sagde til den fulde mand: "Ja, do ka jo nok si' te det er en bette hæjst å en stuer bakk, så de er jo ett så lig' tel. Men do kunn wal ett go op ad æ bakk, fo så kun do jo wal kom op å æg?" Jo, det kunne manden da så møj got, - det tog lidt tid for ham at komme op til bakketoppen, men vognen ventede på ham, og med megen møje kom han så op bag i vognen. Og så fik hesten lov at vise, at den kunne løbe! Et øjeblik efter passerede de Sønderhå-vejen, og det opdagede manden trods sin kæfert, og begyndte at råbe op om, at han skulle af - han skulle til Sønderhå. "Nej-nej, bette mand", sagde Kjærgaard, "do skull jo hente kjø' mand Jensen i Narhpo". Det ville manden naturligvis ikke gå med til, men Kjærgaard holdt diskussionen i gang, til vognen var kommet ned til bakkens fod. Så fik manden endelig lov til at komme af - og tage fat på bestigning af bakken endnu en gang!

Kjærgaard har besøgt far på Sjælland. Og jeg har altid ønsket mig et lige så godt venskab som mellem de to mænd.

---0---

De handlende på den tid. Brugsforeningen i Morup Mølle var det sted, hvor vi normalt handlede. Den flyttede længere op ad bakken og

over på nordsiden af vejen. Nu er den forsvundet, i dens gamle bygninger er der en lignende forretning. På bakken - ved vejen nord fra - havde købmand Lassen (senere en købmand Rottbøll) forretning. Øverst på bakken ved vejen mod Ørum lå den statelige mølle. Ved Bedstedvejen lå mejeriet (nu autoværksted eller lakereri), og vest for det farvereri - navnet kan jeg ikke komme på. Og så var der jo bageren, Christensen. Det var fra ham, de rugbrød stammede, som mælkekusken tog med til os, når vi satte en seddel ved mælken om morgenen. Det stempel, som Christensen brugte til at mærke sine rugbrød med, findes nu på Lyngholm. Jeg er meget misundelig! - Lørdag aften indtog barberen fra Bedsted bageriet, så folk kunne blive klippet og "taget ved næsen" inden søndag. Det kunne af og til ses på rugbrødene! Disse kunne også indeholde andre og mere interessante ting end en smule hår. I de tider tyggede mange karduskrå, og det var måske ikke så nemt at holde styr på. En gang fandt vi en bukseknop i et rugbrød. En skive, indeholdende knappen, blev skåret af. Nu skulle bageren have en ordentlig opsang! Jeg var med på den tur og ikke videre glad for situationen. Jeg ventede udenfor ved vognen, og det tog lang tid. Da far endelig kom ud, havde han et helt andet udseende, end jeg havde ventet, og han havde travlt med at komme afsted - og få grinet ud! Har bageren haft en sjette sans? Noget kunne tyde på det, for far havde knapt nået at komme ind og lukke døren før han blev overvældet med velkomst og alskens venlighed, så han ikke kunne få et ord indført, og da slet ikke ord af den art, han havde tænkt sig at bruge. Hesten fik rugbrødsskiven, og jeg knappen!

I Svankjær var der ingen bager, men et brødudsalg, velsagtens med brød fra Morup Mølle. Det var Else Mari', en enlig kvinde (om hun var enke, ved jeg ikke), der havde dette udsalg. Hun sagde ikke ret meget, når vi kom for at handle med hende, spildte nok ikke så meget af tid og penge på renlighed, men vi vidste altid, hvad hun havde på lager, og hvad det kostede. Jeg ville gerne smage en af hendes "femøres" igen. 5 øre var vistnok det dyreste brød, hun solgte. (Undskyld, det var en fæl mundfuld, - jeg mener: Hendes "femøres" var det dyreste brød, hun solgte). Else Mari' var et af de steder, vi bærede med vor handel, vi skolebørn, når vi havde haft eksamen i skolen. Så havde alle børn

fri (hjemme fra) om eftermiddagen, og børnene fra Kjallerup og Madsted samledes ved Æ Hyw, - 3 kæmpehøje tæt vest for Kjallerup mølle. Der blev lavet lange lister over, hvad der skulle indkøbes for de 25 eller 50 øre, som hvert barn havde fået i dagens anledning, og to drenge blev sendt til Svankjær for at hjembringe de gode sager. (Det ville være ganske utænkeligt, at deputationen bestod af 1 pige og 1 dreng!) Det var naturligvis en stor ære at blive sendt ud på en så vigtig handel.

Det var nok omkring 1910, at der kom et nyt brødudsalg i Svankjær. Else Mari' hin' hus lå syd for købmandens have med vejen til Lyngholm mellem de to huse. Det nye udsalg lå ved Ørum-vejen, lige efter Missionshuset, og indehaveren var den tidligere møller, Ywer (Ivar?) og hans kone Maren. Jeg tænker, Else Mari' var blevet træt på det tidspunkt. Hun var vist en gammel kone. - Ywer (jeg har aldrig hørt, om han havde noget efternavn) havde som sagt været møller, den gang møllen i Svankjær var en rigtig mølle med sejl på vingerne, - ikke slet så fin som den i Morup Mølle, der havde "Krøjeværk", mens Ywer selv og med håndkraft måtte krøje sin mølle efter vindretningen. - Det var dog nok i Ywers tid, at den smukke mølle blev erstattet af et stålstativ med en firevinget klapsejlsmotor på. Underdelen af møllen var tækket med tagspånner, - ikke med rustende jernplader, som der er på de sørgelige levninger af møllen, der nu står i Svankjær som en skamplet på byen.

Jeg tænker, at møllen har givet et ret godt udkomme, for der var i hele sognet kun de to møller: Svankjær og Morup Mølle, foruden at de større gårde havde en mølle til eget brug, en "klapsejlsmotor". Det var hyggeligt at køre til mølle med korn, der skulle grattes, for Ywer var en rar og hyggelig mand, og en mølle var jo en vigtig ting i sognet. - Der var en tildragelse et år, som gjorde meget dybt indtryk på mig og mine yngre søskende; den var så betydningsfuld, at den nødvendigvis må omtales. Hvert år i begyndelsen af december blev der sendt 7 skæpper byg (!) til møllen for at blive lavet til "pillemel", og derpå til pebernødder. (7skæpper!). Hvad det vil sige at pille melet, ser jeg mig ikke i stand til at fortælle. Jeg ved kun, at en vigtig del af denne proces foregik ved, at efter malingen blev produktet hældt ned forbi en åben luge, så skallerne blev blæst bort; men det

skulle blæse godt til det brug, og ét år var det meget småt med vinden i december - langt fra nok til at lave "pillemel". Plantørboligen var på den anden ende! Dette var simpelthen en katastrofe, hvis omfang kun datidens unger kunne fatte. Men "lillejuleaftensdag" blev det storm, og så kom der gang i pilningen, og mors pebernødder af bygmel og sirup kunne laves. De blev om aftenen trillet ud i pølser af tommelfingers tykkelse, og pølserne blev først skåret i pebernødder den næste morgen (kl. 4) og bagt i den store bagerovn i bryggerset. De fyldte mere end én dragkisteskuuffe. - Men det var et sidespring. - - - Ywer blev gammel og træt af sliddet i møllen. Så byggede de det lille, gule hus, og dér fik de brødudsalg. Og jeg tror, de fik brød fra Bedsted. Forandringen var ikke så stor, og jeg lærte aldrig rigtigt at goutere de mere nymodens "femøres". - En af mine søstre (som førte hus for far) var en gang inde hos Maren og spurgte, om hun havde wienerbrød. "Wi(k)nerbrød", sagde Maren med en blanding af foragt for det nymodens og beklagelse af, at udvalget i hendes udsalg ikke rakte så langt, "nej, de' håer wi ett." "Ja, jeg mener femøres", forklarede min søster. "No, femøres, - ja, de' håer wi da". - "Er det frisk", ville min søster vide. "Fresk!" forarget, - "ja de' war da ett godt ant". "Ja, men er det fra i dag eller i går". Nå, det viste sig jo, at et så urimeligt forlangende kunne Maren ikke honorere - men det var da ikke en uge gammelt. - I Bedsted var der en bager Madsen. Han lavede wienerbrød og meget andet fint, men først og fremmest var han en umådelig fornøjelig og lun mand. Han og Bedsteds daværende præst, pastor Hørlyck, havde det som så mange fornøjelige mennesker, at de altid lå i krig, men altid var perlevenner. Pastoren kom en dag ind i butikken (den lå på "den anden side" af banen, lige overfor stationen). "Ja", sagde han til bager Madsen, "det er skam noget godt brød, De bager, jeg spiser det med stort velbehag; men det kan jo ikke nægtes, at det ikke helt er på højde med det i Thisted." - "Nå tøywes De det, hr. pastor, ja, det skal jo nok sæed. Æ tøywes da osse, te di præker jawn godt, - det æ da hiel ud godt nok te mæ, men de fo' stor sæ, det æ jo lånt fræ så gue som ham i Thisti".

I Gammel-Bedsted (hedder det vel) var der en købmandsforretning, - en købmand Worm. Jeg har vist aldrig været i den butik, (som for resten

blev kaldt "den røde butik"). Den var vistnok lidt af en specialforretning - jeg tror lidt af en isenkrambutik og med lidt handel med landbrugsmaskiner, d.v.s. harver og plove, - til sidst måske endog såmaskiner.

Der var en dygtig smed i Morup Mølle, og senere kom der også smed i Svankjær. Den nærmeste maler var nok maler Madsen i Bedsted, hvem min ældste bror stod i lære hos. - Af murere kender jeg Kanstrup samt en lille mand, "Grejs" (Gregers og så et efternavn, velsagtens), der boede i et ganske lille hus tæt syd for Svankjær gamle skole. Tømrere og snedkere, - der var én i Kjallerup. Hans navn husker jeg ikke. Hans drivkraft var en vindmølle (med sejl!). Hans hus blev senere købt af Niels Anton (igen uden efternavn), der drev det med landbrug. Han var tillige snefoged. Det var en brydsom post i snevintre, for når han skulle samle mandskab til rydning af vejene, måtte han gå til hver enkelt. Der var næsten ingen, der havde telefon. Det kom først så småt, da der omkring 1914 kom en central i Svankjær. I Svankjær hed snedkeren Jens Post (han havde vist en tid været postbud), og i Morup Mølle en meget dygtig snedker, Martin Led. (Eller var det i Bedsted, - næppe).

---0---

Telefonen, som ikke var der, bevirkede, at vi drenge skulle gå mange ærinder til forskellige mennesker, som far skulle i forbindelse med, - især dem, der arbejdede i plantagen. Min yngste bror (6 år ældre end jeg) havde et forbløffende kendskab til, hvor folk boede, og han kunne sikkert fortælle meget mere om befolkningen, end jeg kan. Der blev jo efterhånden ikke arbejdet så meget i plantagen, - det meste havde fået den første tilplantning, - og så var der ikke så meget brug for en "bydreng". Hvad jeg kan fortælle om folk, bliver mere spredt og springende, men lidt af det kan måske have interesse.

Af arbejdere i plantagen husker jeg særlig de to "gamle": Søren Jensen og Laust Henriksen. Sidstnævnte var min særlig gode ven, og det er ikke få af hans melmadder, jeg har spist, når jeg kom ud til en af planteskolerne, mens der spistes frokost, "formiddagsmelmad". Så var der Laurids Larsen, som boede mellem Svankjær og Morup Mølle. Der var Chr. Brandborg, som dog

ikke så ofte arbejdede i plantagen. Og der var Kræn Larsen. Han boede skråt overfor missionshuset, - der står vist endnu 1907 i et felt på nordgavlen. Hans yngste søn og jeg arbejdede sammen i planteskolen i 4 år, og holdt da også sammen senere i livet. Derfor kendte jeg den familie ret godt. Det var et par meget dybt religiøse og hjertensgode mennesker. De var ikke ved helt godt helbred, og måske derfor lidt pylrede, hvad der også udstrakte sig til den søn, der var min arbejdskammerat. Men jeg har aldrig i det hjem hørt et eneste vredt eller ondt ord mellem dem eller om andre mennesker. - En søn (Kristian Larsen med et mellemnavn) bor i Svankjær, og hans søn er vistnok snedker ligesom sin far.

Og endelig var der Kristen Tanderup, som hørte til den faste stok i plantagen. Han var vel senere postbud? Han talte ikke så meget, og han lo ikke af sine egne morsomheder, og dem var der ikke få af. En gang i en travl periode havde en mand, som ellers sjældent kom der, arbejdet i plantagen. Han var ikke rask, og med eller uden grund havde han sjældent noget arbejde, - en lille mand med en stor børneflokk og et lille hus nordligst på Lyngholm Mark - ned efter Madsted-vejen. Huset nu ligner ikke det lille, ”sølle” hus fra den gang. Manden hed Laust - eller Laurids Christensen (?), i omtale altid Tolle Laust. - Da månedslønnen skulle udbetales til Laust og Kr. Tandrup og de øvrige, skulle Laust jo kvittere, og det var en meget vanskelig sag for ham, men med lidt hjælp og gode råd lykkedes det omsider, og han satte et punktum både efter fornavn og efternavn. Far roste ham for det gode resultat og tilføjede, at han endda kunne have sparet det ene punktum. Hertil bemærkede Kren Tajerup: ”Do skul ha’ sat en spørgsmålstegn”. Tolle Laust har sikkert ikke forstået den dybere mening af den bemærkning, - heldigvis.

Der var også jævnlige Lyngby-folk, der arbejdede i plantagen, men dem kender jeg ikke nogen af.

---0---

Et par hundrede meter SV for Istrup skole boede Laust Peter, (der som så mange andre ikke havde noget efternavn). Huset er nu borte. Jeg fandt stedet, hvor deres kjell med spand og vinde havde været. Det var ældre folk, og de var virkelig gammeldags. De havde to børn: Sønnen

tog lærereksamen, og var meget betaget af al den lærdom, han havde fået på seminariet. Hans kælenavn var ”Æ Stork”. Datteren blev gift med Jens Hvid i Kjallerup. - Laust Peter havde en hvid hest, som egentlig havde nok at gøre med at holde sig selv på benene, men den blev jo dog spændt for en vogn af og til, og jævnligt kom mine ældste søskende op at køre med Laust Peter, når de var på vej til skole. Men det fik en brat ende, da Laust Peter en morgen, på en venlig indbydelse til min ældste bror om at køre med, fik svaret: ”Nej tak, jeg har ikke tid i dag”. En gang, da jeg var hos Laust Peters med bud fra far, blev jeg trakteret med en honningmelmad. Honning af egen avl; men avlen foregik på den måde, at bierne boede (kun) i kuber, og når de flittige, små dyr havde fået bygget kuben fuld af vokstavler, og havde samlet honning deri, blev de dræbt ved at ryge kuben med svovlblomme. Voks og honning blev så skrabt af kuben, og denne blanding plus en del svovl fra rygningen smurte de så på brød. Jeg havde meget travlt med at komme hjem og sagde - temmelig langt fra sandheden - at jeg kunne spise honningmelmaden på hjemvejen.

En dag blev min skolekammerat Peter Pedersen (Madsted) og jeg sendt over til Laust Peter med lærer Nørbys kniv, som skulle slibes. Laust Peter viste os sin egen kniv og fortalte om alle dens gode egenskaber, Det var en gue kny, ”men den dær (Nørbys), den æ så blød som en luet!” Naturligvis fortalte vi glædesstrålende lærer Nørby, hvad der var blevet sagt om hans kniv. Han steg endnu mere i vor drenge-agtelse, da han sagde, at ”så skal den da nok være godt vindtørret”.

---0---

Mælkekusken, der kørte mælk til Morup Mølle andelsmejeri, boede i Istrup og hed Klaus.

At han også hed Nielsen, ved jeg deraf, at jeg har haft 4 skolekammerater fra det hjem, - den ene, Inger, (nu Jensen, bor syd for Grimmelykke) gik jeg til præst sammen med. Vi skulle køre mælkespandene med 60 liter mælk de 500 m op til pladsen ved "Den sorte Klit", dér, hvor vejene skilles. Mælkekuskene besørgede også mange småindkøb for kunderne. Man satte en seddel på mælkespanden og så gjorde han indkøb og sparede tid for folk. Det var navnlig brød, der således blev fordelt. - I de senere år delte Klaus dette arbejde med en anden mand fra Istrup. Jeg ved ikke andet om ham, end han "hed" Æ Skomager og havde en mærkelig, broget hest!

Omkring 1914 kom en yngre mand hjem fra USA og købte en gård i sin fødeby Istrup. Det var (vistnok) ham, der hed Jens Martinus et-eller-andet, en pudsig, ilter type. Over there var han jo vant til at bruge moderne maskiner, og han købte en selvbinder og høstede af og til også for andre folk.

---0---

Postbefordringen skete med kørende post fra Bedsted til Svankjær. Derefter tog Mads Post (Pedersen) cyklen til Lyngby og til plantagen; senere kom også Kjallerup og Istrup ind under hans tur. Hestene stod enten i Svankjær eller hos os, alt efter rutens omfang. Madsted og Svankjær havde en særlig postmand, Mads Jensen. Onde tunger sagde, at han havde bestemte ordrer til, inden turen blev påbegyndt, at forevise posten og især de åbne kort for sin kone. Men det har nok været snak! Omkring 1908-10 blev der oprettet et brevsamlingssted i Svankjær med Kristoffersen som chef. - I Kjallerup var der, på Mads Bisp's hus (se senere) en postkasse, der blev tømt én gang om dagen - ligesom postkasserne bliver nu til dags. - Mads Post havde ofte passagerer med, når der skulle rejses eller handles i Bedsted. Han var forøvrigt en mand, der havde en praktisk viden om en masse ting ud over posttjenesten.

Der var langt til apoteket, der lå i Vestervig. Derfor var der et ugentligt bud til denne stad. Det var en mand på Lyngholm mark (Per Huel var vist hans navn; navnet "Huel" fandtes også i Istrup - uden at vistnok nogen af bærerne var døbt med dette navn eller noget, der lignede det, f.eks. Hoel, som man kunne tænke). Apoteket var vist det sted, hvor han havde flest ærinder,

men der var jo også muligheder i Vestervig, som der ikke var nærmere ved. Prisen for en portion medicin (altså budpengene) var vistnok 20 øre.

Også lægen boede i Vestervig. Jeg kendte kun læge Toft, som må være kommet ca. 1904. Han døde for få år siden og blev meget gammel. Læge Toft var meget agtet og afholdt på egnen. Hans rolige, venlige optræden og hans dybe stemme var, tror jeg, en ikke ubetydelig faktor i helbredelsen af hans patienter. Også børn betragtede ham med tillid, fordi han talte lige så venligt og alvorligt med dem som med voksne. Jeg har læst, at læge Toft brugte sit otium til et eller andet arbejde ved lægevidenskaben, men hvilket ved jeg ikke.

Tidligere havde man vel hentet lægen i sin vogn, men læge Toft fik en bil - måske 1908-1910. Det var noget nyt! Vistnok den eneste bil på egnen. En gang, da læge Toft havde tilset far, kom jeg op at køre en halv km ud ad vejen i dette moderne køretøj, der var registreret under nr. 8. Der var noget at fortælle i skolen næste dag.

Ellers var egnen ikke motoriseret. Købmand Madsen i Svankjær havde i nogle år en motorcykel - det var man vel nærmest forarget over. Det var ikke helt passende for en mand i hans alder. Jeg har set, at den var uvillig til at komme i gang - der skulle løbes hurtigt og ret langt med den for at overtale den til at trække. Til gengæld var den ikke sådan at stoppe igen, hvis man kan tro, hvad der fortaltes, nemlig, at den stolte ejer nogle gange havde glemmt, hvordan den skulle standses, så hans udflugt blev en del længere end planlagt.

I Vestervig (for nu at vende tilbage der til et øjeblik) havde også retten til sæde (og har det vel endnu?). Herredsfogeden var så højt hævet over det gemene folk, at hans navn ikke var noget, en dreng hørte, så det kan jeg ikke gengive. Men et par historier, som jeg har fra far:

Herredsfogeden begav sig hver formiddag kl. 10 over på hotellet (eller restaurationen?) sammen med sin hund, Træf. Når disse to havde anbragt sig på hver sin stol ved et bord, bestilte Herredsfogeden to glas portvin, "eet til mig og eet til Træf". Herredsfogeden nød derefter sit glas portvin til avislæsning. Når dette var overstået, opdagede han til sin forbavselse, at der stod et fuldt glas på bordet endnu, og udbrød: "Nå, du drikker ikke, Træf? Ja, så må jeg jo drikke det".

Vestervig havde den gang en borger, der blev kaldt Sølle Søren. Han havde nok meget små evner, og det gav sig bl.a. udslag i, at han af og til begik et lille tyveri. Således havde han en gang taget et par træsko, som stod udenfor en dør, og så måtte han jo i retten. Den rare herredsfoged ville på ingen måde gøre den åndssvage mand noget ondt, men forhør skulle der jo holdes, og det blev langt, for Søren nægtede bestemt. Til sidst sagde herredsfogeden:

”Ja, men De kan jo lige så godt indrømme, at De har taget de træsko, for der er jo to vidner, der har set det”. ”Nej, Hr. Herredsfoged, de håer æ ett, på ingen måed”, forsvarede Søren sig, og derpå til tilhørerne bagved: ”Æ Holder mæ styw, så læng’ æ kan!” - Derfor sagde man om en, der var vanskelig at overbevise: Han holder sæ styw så læng han kan, lissom Sølle Søren.

Fortsættes i 1985-udgaven.

Kilde: Sydthy Årbog 1984, side 58-77.